

KIRKON HARHARETKET III

Väinö Hotti

Teh. V.Hotti

Dietrich Bonhoeffer
4.2.1906 – 9.4.1945

Risto Santala, Taivasten valtakuntaa
vastaan hyökätään.
Teh.V.Hotti

Teologian tragedia - Dietrich Bonhoeffer

Kristitty on kutsuttu taisteluun "evankeliumin uskon puolesta", [Fil. 1: 27](#). Tässä taistelussa on jokaisella vaaransa erehtyä harhaiskuihin ja haja-ammuntaan. Silti ihmiset ovat yleensä taipuvaisia henkilökulttiin. He tekevät johtajistaan tabuja, joihin ei saa koskea ja joita ei saa arvostella. Kaikki kristinuskon suurmiehet ovat kuitenkin olleet erehtyväisiä ja vianalaisia. Voisi miltei sanoa: *"Mitä suurempi mies, sitä suurempi varjo."* ...

Sama tragedia toistuu nykyään **Dietrich Bonhoefferin** elämäntyön tulkinnassa. On järkyttävää todeta, miten Bonhoefferin keskitysleirin paineessa kirjoittamista irrallisista ajatuksista on tehty "täysi-ikäisen maailman" ja "uskonnottoman kristinuskon" rakennelma, mikä on sisäisesti aivan vieras miehen muissa yhteyksissä esittämälle kristillisen uskon kuvalle. Mutta kun valjastetaan yhteen keskitysleirin kiusoissa hämääntynyt Bonhoeffer, myyteistä puhuva Bultmann ja kulttuuriekspertti Tillich, ja kun kaikkia ymmärretään sopivasti väärin, saadaan lopputulokseksi piispa Robinsonin kirja Rehellinen Jumalan edessä. ..

Bonhoefferin elämä todistaa koruttomasta laskelmoimattomasta miehuudesta. Kaksi päivää Hitlerin valtaannousun jälkeen, tammikuun 30:ntenä 1933, oli Bonhoefferilla radiosaauna. Kumartamatta lainkaan uutta valtakunnankansleria Bonhoeffer varoitti

kansaa henkilökultista. "Se on epäjumalanpalvelua", hän sanoi. Radiolähetys katkaistiin kesken.

Myöhemmin samana vuonna Bonhoeffer nosti äänensä positiivisen kristinuskon ja saksalaisen uskonnon edustajia vastaan näiden asettuessa palvelemaan "rotumetafysiikan jumaluutta". Kysymyksessä olivat uudet ei-arjalaisia vastaan suunnatut lakiehdotukset. Bonhoeffer sanoi näiden olevan "evankeliumin hengen äärimmäistä pettämistä". Kun sitten juutalaisten painostus jatkui, hän julisti, että kirkon oli mahdotonta jatkaa hurskaasti omassa tehtävässään, jos se vaikeni juutalaisten kohtalosta. "Vain niillä, jotka huutavat juutalaisten puolesta, on oikeus yhtyä gregoriaanisiin kirkkolauluihin." Vuoden lopulla taistelun kiihtyessä Bonhoeffer katsoi parhaaksi jättää yliopistovirkansa ja siirtyä Lontoon saksaa puhuvan väestön sielunhoitajaksi. Hänen ystävänsä Karl Barth sanoi häntä silloin rintamakarkuriksi....

SUUNNANMUUTOS

Myöhemmin, vieraillessaan v. 1941 Genevessä, Bonhoeffer ilmaisi hylänneensä passiivisen vastarinnan. Tällöin hän sanoi: "Jos me nykyään julistamme olevamme kristityitä, meissä ei ole mitään sijaa omanvoitonpyynnille. Hitler on antikristus. Siksi meidän tulee jatkaa työtämme ja eliminoida hänet - -." Lopulta tämä tragedia johti Bonhoefferin Hitlerin vastaiseen salaliittoon ja Flossenbürgin linnanpihalle, jossa hänet teloitettiin Himmlerin suoranaisesta käskystä 9. päivänä huhtikuuta 1945...

Eräät saksalaiset ovat näkevinään Bonhoefferissa kolme kehitysvaihetta: tunnustuskirkon Bonhoefferin, kulttuuriprotestantismia edustavan Bonhoefferin ja täysi-ikäisen maailman Bonhoefferin. Mielestäni kuitenkin tämä sisäinen muutos näkyy parhaiten hänen varhaisemmasta ja myöhäisemmästä tuotannostaan, ja silloin riittänee vanha tuttu sotilaallinen "jako kahteen"...

Näin puhuu **Bonhoeffer** varhaisemmassa vaiheessaan: "*Kristillinen yhteys on yhteyttä Jeesuksen Kristuksen kautta ja Jeesuksessa Kristuksessa. Ei ole kristillistä yhteyttä, joka olisi enemmän, eikä sellaista, mikä olisi vähemmän kuin tämä. Lyhyesti, yhdestä ainoasta kohtaamisesta monivuotiseen jokapäiväiseen yhteyteen saakka kristillinen yhteys on vain tätä. Kuulumme toisillemme yksinomaan Jeesuksen Kristuksen kautta ja hänessä...*

Bonhoefferin Kristityn yhteiselämästä on jätin askel hänen vankilakirjeisiinsä. On välistä vaikeaa ajatella, että nämä kaksi kirjaa ovat saman henkilön käsialaa. Tosin jo kristillisen yhteiselämän kuvauksesta saattaa löytää käsitteen "täysi-ikäinen" kristillisen yhteisön jäsen. Mutta puhuahan apostoli Paavalikin niistä, jotka ovat "ymmärrykseltään täysi-ikäisiä", ja "Kristuksen täyteen täyden iän määräästä" (Ef. 4: 13). Siinä ei tosin ole puhe ihmisen omasta autonomiasta, vaan Kristuksen. Myöskin Bonhoeffer saattaa tässä varhaisemmassa vaiheessaan ruoskia kristillistä yhteisöä *collegium pietatis* -ryhmänä, hurskasten kokoelmana. Tämä piirre oli hänessä jo ylioppilaana osallistuessaan Karl Barthin seminaariin. Barth muistaa hänen lainanneen keskustelussa Lutherin

paradoksaalista sanaa: *"Jumalattoman kirous voi kuulostaa Jumalan korvissa joskus miellyttävämmältä kuin hurskaan halleluja."*

Rovasti **Erkki Niinivaara**, joka yhdessä pastori **Kai Selinheimon** kanssa on suomentanut Kirjeitä vankilasta -teoksen, kuvaa Bonhoefferin jälkimmäistä vaihetta seuraavasti:

*"Vankilakirjeissä on raikasta, epäsentimentaalista vuoristoilman tuntua. Päiväkirjaan viedään merkinnät niin hyvin laulurastaasta vankilan pihalla kuin savuketilanteen huonontumisesta, analyysit Bachin Kunst der Fugesta, vankitoverien käyttäytymisestä pommitusöinä, ilo selliin lähetetystä daaliakimpusta tai maininta ristinmerkin tekemisestä aamu- ja iltarukouksen yhteydessä. Eräänä päivänä alkaa tämän todellisuuden keskeltä **virrata uusien ajatusten vuoristopuro, joka sitten voimistuvana, kirkasvetisenä etsii uomaansa eteenpäin.**"*

Yhdyn täysin rovasti Niinivaaran käsitykseen Bonhoefferistä elämänilon kuvaajana, mutta on suuresti kyseenalaista, missä määrin tuo "uusien ajatusten vuoristopuro" noudattaa lainkaan Raamatun omaa ilmoitusta. Jokin kristillinen ajatus on lupa leimata "kirkasvetiseksi puroksi" vain, mikäli se kirkastaa Raamatun omaa sanomaa. Pelkään paljossa kiusatun jalon Bonhoefferin henkisen vastustuskyvyn lopultakin murtuneen ja hänen alistuneen demonisen ihmistä jumaloivan saksalaisen 30-luvun hengen vietäväksi. Kuultuani kymmeniä keskitysleirien kauhut kokeneita henkilöitä en lainkaan ihmettelisi tällaista tragediaa. Kuitenkin: jääkööt johtopäätökset lukijan itsensä harkittavaksi.

Näin puhuu vankiajan kiusojen Bonhoeffer:

- *"Vielä muutama sana 'uskonnottomuutta' koskeviin ajatuksiini. Muistat varmasti Bultmannin esityksen Uuden testamentin 'Entmythologisierung'ista'? Minun mielipiteeni on nykyisin se, ettei hän ole mennyt 'liian pitkälle', niin kuin useimmat ajattelevat, vaan jäänyt menemättä riittävän pitkälle. Eivät ongelmallisia ole vain ihmeen, taivaaseenastumisen jne. 'mytologiset' käsitteet (joita ei toki voida periaatteessa erottaa Jumalan, uskon jne käsitteistä!), vaan 'uskonnolliset' käsitteet yleensäkin. Ei voida erottaa toisistaan Jumalaa ja ihmettä (niinkuin Bultmann ajattelee), vaan täytyy voida tulkita ja julistaa molempia 'ei-uskonnollisesti' - -." ...*

- *"Luen juuri klassillisen filologin, **W. F. Otton** (Königsberg) aivan erinomaista kirjaa Kreikan jumalista, siitä 'uskon maailmasta, joka oli noussut olemassaolon rikkaudesta ja syvyydestä, ei sen surusta ja kaipauksesta', kirjan loppua lainatakseni. Ymmärrätkö, että tämä sanonta ja sitä vastaava muu esitys on minulle erittäin viehättävää luettavaa ja että minä - horribile dictu! - loukkaannun vähemmän näin esitettyihin jumaliin kuin eräisiin nykyisen kristinuskon muotoihin? Niin, jopa uskon melkein voivani vedota näihin jumaliin Kristuksen puolesta. Tämänhetkisille teologisille mietiskelyilleni on tämä kirja erittäin arvokas." (21.6. 1944)*

Jatkossa **Bonhoeffer** esittää, että kristinusko *ei olisi mikään lunastususkko*. Kristinuskkoa ei pitäisi opettaa ylösnousemuksesta käsin tuonpuoleisena pelastustarjouksena. Uskon pitäisi osoittaa ihmiselle "hänen paikkansa elämässä täällä maan päällä". *"Teologia on turhaan hyökännyt darwinismia yms. vastaan"*. "Kun Jeesus teki syntisistä autuaita, silloin oli kysymys todellisista syntisistä, mutta Jeesus ei ensin tehnyt jokaisesta ihmisestä syntistä." *"Pappien keskuudessa on olemassa eräs mauttomuuden laji, jota kutsumme 'papillisuudeksi', tuo ihmisten syntien nuuskiminen, halu päästä käsiksi synteihin."* *"On sanottava, että ihminen tosin on syntinen, mutta ei silti vielä ollenkaan alhainen. Olisivatko, sanoakseni sen arkisesti, Goethe tai Napoleon sen vuoksi syntisiä, että he eivät aina olleet uskollisia aviomiehiä?" ...*

- Myöhemmin Bonhoeffer viittaa H. Grotiuksen luonnonoikeutta kansojen oikeutena pitävään tutkimukseen, "vaikka jumalaa ei olisikaan", *"etsi deus non daretur"*. Kaikkialla on "maailman ja ihmisen autonomia ajatusten päämäärä". *"Kuuluu älylliseen rehellisyyteen antaa tämän työhypoteesin (Jumalan) raueta tai syrjäyttää se niin suuressa määrin kuin mahdollista. Hartautta herättävä luonnontieteilijä, lääketieteen harjoittaja jne. on sekasikiö."* Tämä älyllinen rehellisyys, minkä piispa J. Robinson on ottanut lipukseen juuri Bonhoefferiltä, toistuu seuraavilla sivuilla runsaasti.

Ihmisen *"on todella eletävä jumalattomassa maailmassa, eikä hän saa yrittää jotenkin uskonnollisesti peittää tai selittää sen jumalattomuutta; hänen on eletävä 'maailmallisesti' ja siten hän osallistuu Jumalan kärsimykseen; hän s a a elää 'maailmallisesti', so. hänet on vapautettu vääristä uskonnollisista siteistä ja estoista. Kristittyinä olemisen ei merkitse sitä, että on määrättyllä tavalla uskonnollinen - vaan se merkitsee ihmisenä olemista."* -- *"Täysi-ikäinen maailma on jumalattomampi ja ehkä nimenomaan siten lähempänä Jumalaa kuin alaikäinen maailma."*

- *"Kirkon on jätettävä paikallaan olonsa. Meidän on jälleen tultava raittiiseen ilmaan ja käytävä maailman henkiseen kohtaamiseen. - - 'Modernina' teologina, liberaalisen teologian perintö suonissani, tunnen velvoitusta käydä käsiksi näihin asioihin."* (3.8. 1944)

Nämä olivat niitä **"uusien ajatusten vuoripuroja"**, joita aletaan suositella "kirkasvetisinä" oman aikamme "kypsyneelle" ja "täysi-ikäisyyden" saavuttaneelle ihmiselle. Bonhoeffer kulkee nimenomaan luterilaisen teologian edelläjuoksijana yhdessä Bultmannin kanssa. Mutta on oikeastaan rikos rakentaa kenenkään vankilaikanaan selullisessa jännityksessä kirjoittamille tilapäisluontoisille ajatuksille ja tehdä niistä oma teologinen rakennelmansa samaisen henkilön tiliin - juuri näin tekevät aikamme bonhoefferiläiset. **Bonhoeffer on lähinnä tragedia.** Apostoli Paavalikin tosin kirjoitti omat vankilakirjeensä, **mutta niiden teologinen sisällys on sama kuin hänen siviilikirjeittensä. Kirkkaista vesistä voisi lähinnä puhua Bonhoefferin aikaisempaa vaihetta ajatellen. Sen voi kyllä todeta, että myöhäisempi Bonhoeffer sopii erinomaisesti Jumalasta vieraantuneen maailman moderniin ajatuskulkuun....**

Eikö rajat-auki-ja-aidat-nurin-teologia ja ihmisen kohtaaminen ja ymmärtäminen ole vain huonoa plagiointia, jolla moderni ihminen hakee uuden keksijän nimeä itselleen? Ymmärsihän nyt toki juutalaisen koulutuksen saanut Paavali, että ihminen ei ole jaettu. Sitäpaitsi Jeesus ei koskaan kumartanut i h m i s e n raja-ajattelua. Nykyään Jumalan sanan asettamista "rajoista" on tehty kompleksi. Eikö olisi syytä palata takaisin lähteille ja antaa kunnia Hänelle, joka yksin on viisas ([Room. 16: 27](#))? Silti nykyinen kehitys jatkuu, sillä Jeesus sanoi: "**Kun Ihmisen Poika tulee, löytäneekö Hän uskoa maan päältä?**" ([Luuk. 18: 8](#)).

Kysymys on myös lopulta siitä, että taivasten valtakuntaa vastaan taistellaan ja hyökkääjät tempaavat sen itselleen.

Kaukaa katsellen jää vain ihmettelemään, että perin harva ääni on noussut nykyistä Bonhoeffer-kulttia vastaan. Ihmisen autonomiaa, hänen Jumalasta irtautumistaan, pidetään luonnollisena.

Kun vuosisatamme ensimmäisellä neljänneksellä alkoi ns. ritschiläisyys nostaa päätään Suomessa, löysi Jumala Suomesta arkkipiispa **Gustaf Johanssonin**, joka pelasti papistomme Ritschlin harhaopista. Ritschl opetti, että Kristus on tosin täydellinen Jumalan ilmoittaja ja Jumalan valtakunnan perustaja, mutta olennoiltaan ihminen niinkuin me muutkin. Kun sitten 30-luvulta lähtien alkoi ruotsalainen nk. lundilainen teologia iskostaa ajatusta, että jumaluusopin harjoittaminen ei edellyttäisi henkilökohtaista uskonelämää, asettui professori **Osmo Tiililä** taisteluun "evankeliumin uskon puolesta". Nyt päätään kohottavat jumaluusopilliset muotisuunnat ovat luonteeltaan paljon kohtalokkaammat. Mutta taitaa olla, kuten profeetta Jesaja kuvaa: "**Israelin vartijat ovat - kaikki mykkiä koiria, jotka eivät osaa haukkua. - - He - makailevat ja nukkuvat mielellään.** - - Ja tällaisia ovat paimenet! Eivät pysty mitään huomaamaan" ([Jes. 56: 10-11](#)) . Vasta nyt, kun viime aikoina on ollut kysymys piispa J. Robinsonin kirjasta, on kuulunut eräitä hajaääniä sieltä täältä - mutta aikamme teologian t o d e l l i s e s t a l u o p u m u k s e s t a vieläkin täysin vaietaan. Ipcha mistabra!

GUSTAF JUHANSSON
10.1.1844 – 24.7.1930

OSMO TIILILÄ
3.3.1904 – 16.12.1972